

ρίζεται αποκλειστικά σε φινλανδική βιβλιογραφία. Η Φινλανδία ήταν υπό σουηδική κυριαρχία ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, και μόλις τότε, το 1901 με την «Αντιγόνη», σημειώνεται η πρώτη φινλανδική παράσταση αρχαίου δράματος. Αναλύονται εν συντομία διάφορες παραστάσεις: «Οιδίπους» 1905, «Αντιγόνη» 1925, «Οιδίπους» 1936 (με σκάλα όπως στις παραγωγές του Ράινχαρτ), «Αντιγόνη» 1946 κτλ. Ο Πλάτων Μαυρομούστακος παρουσιάζει «Modern Greek Approaches to Ancient Greek Drama» (σσ. 85-101), άρθρο που έχει δημοσιευτεί σε διάφορες παραλλαγές, και ο λεπτός τόμος κλείνει με μια μελέτη του Risto Pikka Pennanen, που έχει ειδικευτεί στα ρεμπέτικα: «Greek Music Policy under the Dictatorship of General Ioannis Metaxas (1936-1941)» (σσ. 103-130). Καμιά φορά οι μικροί λαοί έχουν μεγάλες παραδόσεις· αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση της Φινλανδίας, που διαθέτει μια ισχυρή παράδοση ενασχόλησης με τον αρχαίο κόσμο και τα κλασικά γράμματα.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΠΕΦΑΝΗΣ,

Τοπία της Δραματικής Γραφής. Δεκαπέντε μελετήματα για το Νεοελληνικό Θέατρο, Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη 2003, σελ. 635, σχεδιαγράμματα, ISBN 960-7316-21-5.

Ο τόμος αυτός δεν είναι από τους συγκεντρωτικούς τόμους, που μαζεύουν μικρά και περυσιαστικά μελετήματα, αλλά περιέχει μερικές ουσιαστικές και πολύ εκτενείς μελέτες. Αυτό αφορά ειδικά μελετήματα από το πρώτο, αλλά και από το δεύτερο μέρος. Τα πρώτα πέντε μελετήματα σχηματίζουν μια θεματική ενότητα η οποία ασχολείται με θεατρικούς συγγραφείς του 19^{ου} αιώνα. 1) «Ρίζες και άνηθ του Επτανησιακού θεάτρου. Ο Βασιλικός του Αντωνίου Μάτεσι» (σσ. 15-76), έχει δημοσιευτεί στην *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών ΔΒ'* (1998-2000), σσ. 107-152, εργασία πλούσια τεκμηριωμένη και συστηματική, η οποία ανατρέχει στην ιστορία του Επτανησιακού θεάτρου της Βενετοκρατίας, αναλύει το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της πρώτης φάσης της Αγγλοκρατίας, για να εντάξει τον συγγραφέα στα συμφραζόμενα της εποχής και να αναλύσει εμπειρισταωμένα το μοναδικό του θεατρικό έργο, εφαρμόζοντας μια σειρά από μεθόδους της δραματικής ανάλυσης και κάνοντας παρατηρήσεις στη γλώσσα, στους μονολόγους, στη δραματική οικονομία, επισημαίνοντας τις διακειμενικές σχέσεις με τον Schiller και τον Diderot, για να φτάσει, τέλος, στο ιδεολογικό και φιλοσοφικό του περιεχόμενο. 2) «Ποσοτικές και στατιστικές μετρήσεις στη σχεσιοδυναμική των δραματικών προσώπων. Μια εφαρμογή στον *Χαρτοπαίκτη* του Μ. Χουρμούζη» (σσ. 77-116, σχεδιαγράμματα), έχει δημοσιευτεί πρώτα στην *Ανθρωπογεωγραφία* 7 (1994), σσ. 205-240 (και σε πιο σύντομη μορφή στον τόμο Μ. Χουρμούζη, *Ο Χαρτοπαίκτης*, Αθήνα 1994, σσ. 37-47), που αποτελεί μια προσπάθεια εφαρμογής των μαθηματικών θεωριών της δραματολογίας του Ρουμάνων Marcus και Dinu και έχει καθαρά θεωρητικό, όχι ιστορικό χαρακτήρα (βλ. τα 15 σχεδιαγράμματα): η μέθοδος της configuration matrix, της ποσοτικής μέτρησης της σκηνικής παρουσίας των ρόλων κτλ. εφαρμόστηκε στην Ελλάδα πρώτα στο Κρητικό θέατρο (βλ. Β. Πούχνερ, *Μελετήματα θεάτρου. Το Κρητικό θέατρο*, Αθήνα 1991), και με πολύ δισταγμό διαδίδεται σιγά σιγά και σε άλλα πεδία της δραματογραφίας.

3) «Ο σατιρικός λόγος του Μ. Χουρμούζη» (σσ. 117-140), δημοσιεύτηκε πρώτα στον *Μανδραγόρα* 22-23 (1999), σσ. 59-64 και εξετάζει τις τεχνικές της σάτιρας στο σύνολο των κωμωδιών του συγγραφέα. 4) «Οι γλωσσικές λειτουργίες στον *Φιάκα* του Μισιτζή» (σσ. 141-150), πρώτα στη *Σαμακή Επιθεώρηση* ΙΒ', 43 (1996), σσ. 105-111, προσπαθεί να οριοθετήσει τα διάφορα γλωσσικά πεδία της κωμωδίας (βλ. τώρα Β. Πούγχερ, *Γλωσσική σάτιρα στην ελληνική κωμωδία του 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2002, σσ. 135εξ., και pass.). 5) «Ο Λασκαράτος και το θέατρο. Οι δρόμοι της σάτιρας και τα μονοπάτια της ειρωνείας» (σσ. 151-275), είναι ένα εκτενέστατο και καλοτεκμηριωμένο άρθρο (τα σχετικά πρακτικά δεν έχουν ακόμα δημοσιευτεί) το οποίο στηρίζεται και σε αρχαιολογική έρευνα, διαθέτει εξαντλητική βιβλιογραφία και φτάνει σε αξιοσημείωτα συμπεράσματα σχετικά με τις «θεατρικές» πλευρές του Κεφαλονίτη σατιρικού. Για την ποιότητα του συστηματικού σχολιασμού ενδεικτική είναι η περιγραφή του δρωμένου «*Άρατε πύλας*» στα «*Μυστήρια της Κεφαλονιάς*», όπου ο μελετητής συνδέει τα αναφερόμενα συγκριτικά με τις γνωστές πηγές για το έθιμο στην Ελλάδα. Προσέχει και τις θεατρικές μεταφορές μέσα στα έργα του, την παραβολή του κοσμοθεάτρου κτλ. Στο τέλος αναλύει και το απόσπασμα της «*Πτώσεως της Τρωάδος*» και την κωμωδία «*Δικανικές Κατάχρησες*». Εντοπίζει και αναλύει διαλόγους στην πεζογραφία και τη σατιρική του ποίηση.

Τα υπόλοιπα μελετήματα ασχολούνται με τον εικοστό αιώνα: 6. «Το απέλειπο φθινόπωρο ενός βαρδόνου παλιάτσου. Το κίνημα του συμβολισμού και ο Κωνσταντίνος Χρηστομάνος» (σσ. 277-306), πρώτα στη *Φιλολογική* 68 (1999), σσ. 21-30, γράφτηκε με την ευκαιρία της παράστασης του Α. Στάικου «*Η Αυλαία πέφτει*» στο Εθνικό, 7) «Κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις του ελληνικού θεάτρου στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Το θέατρο ιδεών και οι ιδεολογικές ζυμώσεις (1897-1910)» (σσ. 307-354), πρώτα στον τιμητικό τόμο για τον Μιχ. Γ. Μερakλή, *Θητεία*, Αθήνα 2002, σσ. 533-567, που δίνει ένα πανόραμα της εποχής, ξεκινώντας από το γλωσσικό ζήτημα, το πνευματικό κλίμα, και φτάνοντας στους διανοούμενους δραματουργούς, την κοινωνική θεματική τους, το φιλοσοφικό υπόβαθρο (ελληνικός Νιτσεισμός), αναλύει την ψυχαραχική «ιδέα» (έννοια σύνθετη έως μεταφυσική) και προσπαθεί να προσδιορίσει την υφολογική διαστρωμάτωση των δραματικών έργων της εποχής· 8) «*Το Εύσομον Μυριάνθεμον* του θεάτρου μας. Για τον Γρηγόριο Ξερόπουλο» (σσ. 355-420), πρώτα στην *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών* ΔΓ' (2000-2001), σσ. 137-176, περιεκτικό άρθρο για το συνολικό θεατρικό έργο του «δι-γενή» Νέστορα του νεοελληνικού θεάτρου, αλλά και την κριτικογραφία του, τα μυθιστορήματα, τη θέση του στο γλωσσικό ζήτημα, για τη δραματολογική του τεχνική, τις θεματικές του επιλογές (ερωτευμένοι, αυτόχειρες, γάμοι, οικογένειες, milieu) κτλ.· 9) «Ειδολογικές διασταυρώσεις στο έργο του Γρηγόριου Ξερόπουλου. Θεατρικά τοπία της πεζογραφίας του» (σσ. 421-492), πρώτα στα *Επταησιακά Φύλλα* ΚΑ' (2001), σσ. 317-372, εκτενέστατο και συστηματικό άρθρο για τις θεατρικές διασκευές των μυθιστορημάτων του, τη «θεατρικότητα» και τη θεατρική θεματολογία της πεζογραφίας του· 10) «Το θέατρο και η κατοχική Αθήνα» (σσ. 493-508), στα γαλλικά στο *Bulletin de Liaison Néo-Hellénique* 17 (Paris 2000), σσ. 111-120, άρθρο μάλλον ενημερωτικό για τη θεατρική δύναμη του κόσμου της Κατοχής· 11) «Σημεία αναδρομής στον Αλέκο Σακελλάριο» (σσ. 509-516), πρώτα σε θεατρικό πρόγραμμα, όπως επίσης και το 12) «Από τα φώτα της ιστορίας στη σκιά του αγάλματος» (σσ. 517-524).

Ο τόμος κλείνει με μια θεματική ενότητα με τίτλο «Τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις»: 13) «Η αναπαράσταση των Παθών του Χριστού στην Πάρο. Επιστημάνσεις και υποθέσεις» (σσ. 525-536), πρωτότυπη αδημοσίευτη έρευνα, που έκανε στα πλαίσια την ερευνητικής του δραστηριότητας στο Κέντρο Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και έφερε στο φως παραδοσιακή θεατρική παράσταση των Παθών του Χριστού στη

Μάρπησσα της Πάρου, που γίνεται τη Μεγάλη Παρασκευή από την εποχή του Μεσοπολέμου (ίσως η ιδέα του Καζαντζάκη στο «Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται» να μην είναι και τόσο ξένη στα ελληνικά ήθη) και συνδέεται υποθετικά με το θρησκευτικό θέατρο των Ιησουιτών στο νησί που τεκμηριώνεται ήδη στο πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα· 14) «Ο ερμηνευτικός λόγος της θεατρικής κριτικής» (σσ. 537-558), πρώτα στη *Νέα Εστία* 138, τ.1636 (1995), σσ. 1155-1164, προβληματίζεται για τις λειτουργίες της θεατρικής κριτικής, και 15) «Η φιλοσοφική σημασία του Θεάτρου στην Παιδεία του 21^{ου} αιώνα. Σκέψεις και υποθέσεις με αφορμή τον Ενρείνον και τον Καστοριάδη» (σσ. 559-572), πρώτα στις *Θεατρογραφίες* 3 (1998), σσ. 43-50, κλείνει τον τόμο. Ακολουθεί η βιβλιογραφία για όλα τα μελετήματα (σσ. 573-607) και ένας πίνακας συγγραφέων, καλλιτεχνών και μελετητών (σσ. 609-634) που επιτρέπει και την επιλεκτική χρήση του ογκώδους τόμου, ο οποίος διαθέτει συνολικά σχεδόν χίλιες υποσημειώσεις με πυκνή τεκμηρίωση και βιβλιογραφία.

Το σύνολο των 15 μελετημάτων αυτών δείχνει, παρ' όλο που μερικά ανήκουν ακόμα σ' ένα προηγούμενο στάδιο, πως ο κ. Πεφάνης είναι πλέον κάτοχος των μεθόδων της εξαντλητικής τεκμηρίωσης, της κριτικής αντιμετώπισης των πηγών και της αποδεικτικής των αποτελεσμάτων. Η αρχική θητεία του στη θεωρία και τη φιλοσοφία αποβαίνει τώρα ευεργετική για την ένταξη των φαινομένων σε ευρύτερους συσχετισμούς και συμφραζόμενα, και για την προσέγγιση του συγκεκριμένου από συνθετότερες σκοπιές, με σφαιρικές στρατηγικές και ποικιλία μεθόδων. Φαίνεται πως τον κέρδισε η γοητεία του συγκεκριμένου και το άρωμα της ιστορικότητας. Η στροφή προς τη λαογραφία και το συνειρμικό σκέπτεσθαι του λαϊκού πολιτισμού ολοκληρώνει την πορεία του από το γενικό στο ειδικό, από τη φιλοσοφία στην ιστορία, από το ολικό στο επιμέρους. Ειδικά οι πρόσφατες εργασίες δείχνουν μια ευσυνειδησία επιστημονική και μια ευαισθησία σχεδόν καλλιτεχνική, οι οποίες καθρεφτίζονται τόσο στην προσπάθεια εξαντλητικής και κριτικής τεκμηρίωσης όσο και σε γλωσσικές διατυπώσεις πλούσιες και γοητευτικές.

Ο κ. Πέφανης έσπευσε την ως τώρα επιστημονική του καριέρα με την εκλογή του στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ